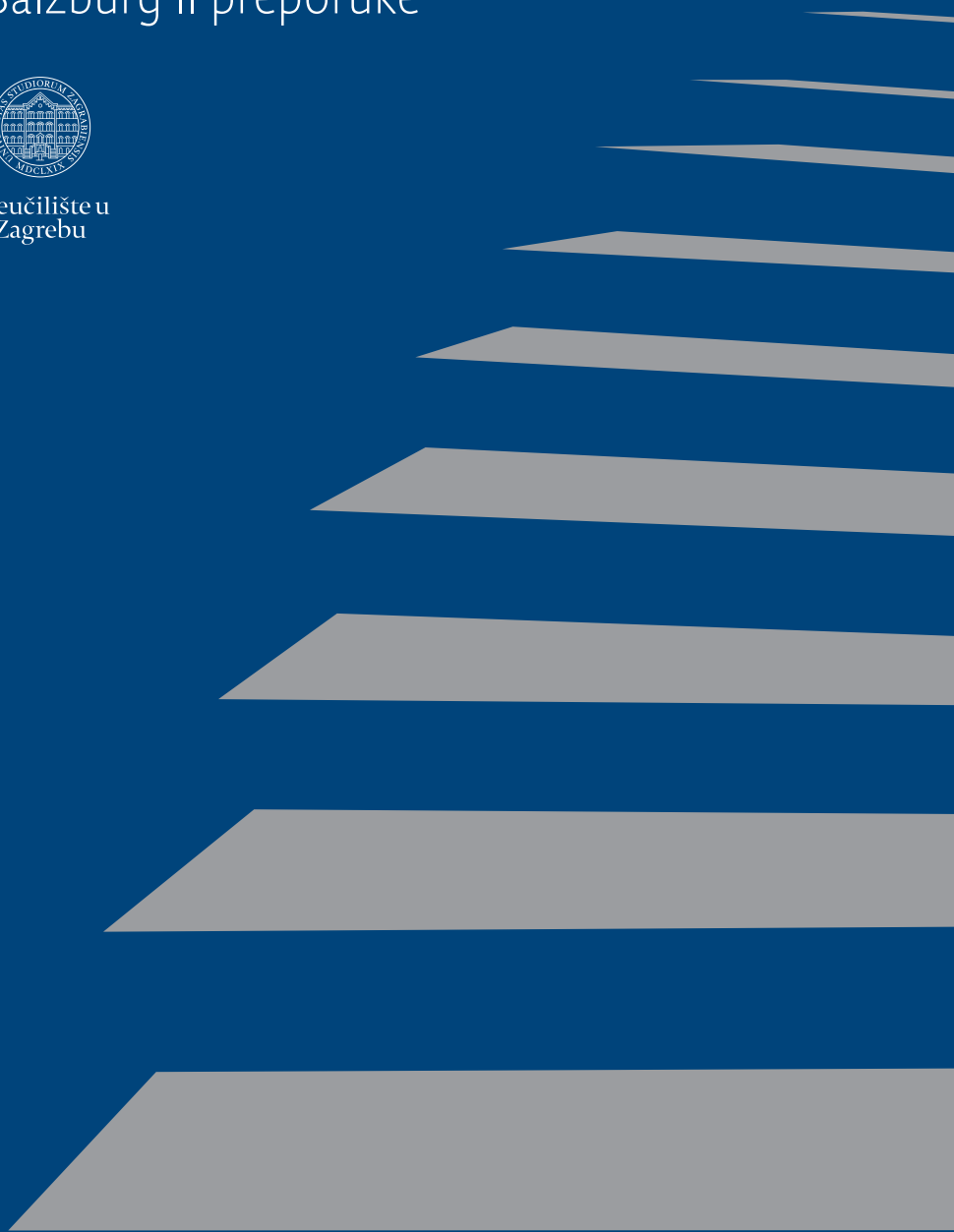

POSTIGNUĆA EUROPSKIH SVEUČILIŠTA U RAZDOBLJU
NAKON 2005. U OSTVARIVANJU SALZBURŠKIH NAČELA

Salzburg II preporuke

Sveučilište u
Zagrebu

POSTIGNUĆA EUROPSKIH SVEUČILIŠTA U RAZDOBLJU
NAKON 2005. U OSTVARIVANJU SALZBURŠKIH NAČELA

Salzburg II preporuke

Sveučilište u
Zagrebu

EUA
European University Association
Udruženje europskih sveučilišta

NASLOV IZVORNIKA European University
Association - Salzburg II Recommendations:
EUROPEAN UNIVERSITIES' ACHIEVEMENTS
SINCE 2005 IN IMPLEMENTING THE SALZBURG
PRINCIPLES
ISBN: 9789078997221

NAKLADNIK Sveučilište u Zagrebu
ZA NAKLADNIKA prof. dr. sc. Melita Kovačević,
prorektorica za istraživanje i tehnologiju
PRIJEVOD prof. dr. sc. Borislav Knežević
LEKTURA Maša Musulin, prof.
TISAK Sveučilišna tiskara d.o.o.
DIZAJN Šesnić&Turković
NAKLADA 1000 primjeraka
Tiskano u ožujku 2011.

Sveučilište u
Zagrebu

Sažetak

Salzburška načela ustanovljena su 2005. godine u okviru Bolonjskog procesa kao temelj za reforme doktorske izobrazbe. U pola desetljeća, koliko je otada prošlo, sveučilišta diljem Europe provela su reforme širokog raspona na tom području, posebice osnivanjem doktorskih škola¹. Ta postignuća i iskustva europskih sveučilišta potvrđuju i obogaćuju izvorna načela.

Ove Preporuke, koje uključuju niz natuknica o uspješnosti i preprekama koje valja ukloniti, imaju tri obuhvatnije poruke:

Prije svega, doktorska izobrazba ima posebno mjesto u Europskom istraživačkom prostoru te u Europskom prostoru visokog obrazovanja, a temelji se na provođenju istraživanja, što ju čini bitno različitom od prvog i drugog ciklusa visokog obrazovanja.

Drugo, doktorandima je potrebno pružiti nezavisnost i fleksibilnost u sazrijevanju i razvoju. Doktorska izobrazba u visokom je stupnju individualna i po definiciji izvorna. Put napredovanja svakog pojedinca je jedinstven, i u pogledu njegova istraživačkog projekta, i u pogledu njegova profesionalnog razvoja.

Konačno, doktorsku izobrazbu moraju razvijati autonomne i odgovorne institucije, preuzimajući odgovornost njegovanja istraživačkog mentalnog sklopa. Institucijama je potrebna fleksibilna regulativa, kako bi kreirale specijalne strukture i instrumente te nastavile unapređivati europsku doktorsku izobrazbu.

Ove Preporuke mišljene su više kao skup smjernica za raznolik krajobraz doktorskih škola i programa, nego kao standardizirani popis elemenata za provjeru.

¹ U ovom dokumentu izraz „doktorska škola“ korišten je kao generički izraz koji uključuje diplomske i istraživačke škole.

Obogaćivanje Salzburških načela

Društvo znanja zahtijeva kreativnost i fleksibilnost istraživačkog mentalnog sklopa za velik broj različitih funkcija i karijera, i povrh onih koje su neposredno vezane uz istraživanje. Doktorat se sve više prepoznaje kao ključni dio tog procesa.

Iz tog razloga, reforma doktorske izobrazbe u proteklih je nekoliko godina imala središnje mjesto i za Europski istraživački prostor i za Europski prostor visokog obrazovanja. Te su reforme od vitalne važnosti za održiv razvoj Europe i za globalnu istraživačku zajednicu. Doista, Europa postaje jedan od globalnih predvodnika u reformiranju doktorske izobrazbe. Salzburška načela (2005.) predstavljala su ključnu prekretnicu u tom procesu, budući da su se oslanjala na nove zajedničke smjerove sadržane u raznolikim reformama koje su se u to vrijeme odvijale u europskim zemljama.

Polu desetljeća nakon Salzburških načela europski krajobraz doktorske izobrazbe duboko se promijenio. Adaptaciju i primjenu tih načela pokretala su sama europska sveučilišta, te su u tom procesu stekla značajna znanja i iskustva.

Postignuća europskih sveučilišta, u vrlo različitim kontekstima, potvrdila su valjanost Salzburških načela, kao temelja za stalno poboljšavanje doktorske izobrazbe. Europska sveučilišta prikupila su iskustva i razvila prakse koje obećavaju, osnažujući i obogaćujući ova načela.

Preporuke koje slijede ishod su inicijative Salzburg II, intenzivnog konzultiranja s članovima Vijeća za doktorsku izobrazbu Europskog udruženja institucija visokog obrazovanja (EUA-CDE), najveće i najobuhvatnije organizacije na području doktorske izobrazbe u Europi. Ishode konzultacija raspravilo je više od 220 sudionika godišnjeg skupa EUA-CDE na Slobodnom sveučilištu u Berlinu, predstavljajući 165 institucija iz 36 zemlje.

Ove su Preporuke nadogradnja na izvorna Salzburška načela; one osnažuju njihovu valjanost i daju im dodatni, konkretan sadržaj.

Ove Preporuke valja promatrati kao tri različite kategorije. Prva kategorija potvrđuje da je osnova doktorata provođenje izvornog istraživačkog projekta, po čemu se doktorat razlikuje od prvog i drugog ciklusa. Druga i najveća kategorija sadrži preporuke za konkretno poboljšanje doktorske izobrazbe koje su namijenjene sveučilištima, kao i onima koji stvaraju pravne okvire za doktorsku izobrazbu. Treća kategorija namijenjena je uglavnom nesveučilišnim dionicima poput političara koji donose

odluke i organizacija koje pružaju financiranje, a uključuju pitanja poput institucionalne autonomije i održivog financiranja doktorske izobrazbe.

1. Istraživanje kao temelj i razlika

U skladu s prvim Salzburškim načelima, cilj doktorske izobrazbe jest njegovanje istraživačkog mentalnog sklopa, fleksibilnosti razmišljanja, kreativnosti i intelektualne autonomije kroz izvorni, konkretni istraživački projekt. Takav mentalni sklop stvara se u provođenju istraživanja. Doktorsko istraživanje odvija se u istraživačkoj sredini u kojoj su doktorandi suradnici u istraživanju; to od institucija iziskuje zasnivanje vlastitih strategija za doktorsku izobrazbu na kapacitetu, kritičnoj masi i raznolikosti istraživanja, kao i na sposobnosti stvaranja inkluzivne sredine koja će doktorande učiniti aktivnim sudionicima u započetim istraživanjima.

Stoga je ključno da razvoj doktorske izobrazbe slijedi svoj vlastiti put i da ne rabi iste instrumente kao prvi i drugi ciklus.

Značaj strukture

Strukturiranje doktorske izobrazbe znači stvaranje sredine koja pruža potporu. Ustrojavanje struktura znači preuzimanje institucionalne odgovornosti za usavršavanje kroz istraživanje, kao što je definirano u drugom Salzburškom načelu. Doktorska izobrazba individualno je putovanje, te strukture moraju pružati potporu individualnom razvoju, a ne proizvoditi uniformnost i predvidivost. Ciljevi strukturiranja doktorske izobrazbe moraju biti osiguravanje raznolike i inkluzivne istraživačke sredine visoke kvalitete kao temelja doktorske izobrazbe. To uključuje kritičnu masu, transparentne procedure upisa i mentorstvo visoke kvalitete.

Strukturiranje doktorske izobrazbe također znači ostvarivanje fleksibilnih struktura koje bi omogućile izlaganje mladih istraživača širokom rasponu mogućnosti, osiguravajući osobni i profesionalni razvoj, i pružanje institucionalne potpore razvoju karijere i mobilnosti. Držanje nastave valja gledati kao potporu individualnom profesionalnom napretku doktoranda; ono nije od središnje važnosti za značaj strukture.

Pri uspostavljanju struktura, ključna je raznolikost, kako je to naglašeno u trećem Salzburškom načelu. Mnoštvo različitih struktura i raznolikih strategija obogatit će doktorsku izobrazbu u Europi.

Strukture bi trebalo razvijati na odgovarajućim razinama upravljanja, odnosno one ne bi trebale biti nametnute pojedinoj instituciji ili unutar nje. Od ključne je važnosti da akademsko osoblje, kroz inkluzivne procedure, preuzme odgovornost i vlasništvo nad tim strukturama.

Zaključci i preporuke s Bolonjskog seminara o „Doktorskim programima za europsko društvo znanja“ (3.–5. veljače 2005., Salzburg)

1. Jezgrena sastavnica dokorskog obrazovanja jest unapređivanje znanja kroz izvorno istraživanje. Istovremeno, prepoznaje se da dokorsko obrazovanje mora sve više zadovoljavati potrebe tržišta rada koje je šire od akademije.
2. Ugrađivanje u institucionalne strategije i politike: sveučilišta kao institucije moraju preuzeti odgovornost kako bi osigurala da su dokorski programi i istraživačko obrazovanje u njihovoj ponudi koncipirani tako da se mogu nositi s novim izazovima i da uključuju odgovarajuće mogućnosti za razvoj profesionalne karijere.
3. Značaj raznolikosti: bogata raznolikost dokorskih programa u Europi - uključujući združene doktorate, snaga je koju treba poduprijeti kvalitetom i dobrom praksom.
4. Doktorandi kao mladi istraživači: moraju biti prepoznati kao stručnjaci s primjerenim pravima koji doprinose stvaranju novih znanja.
5. Ključna uloga mentorstva i procjene: u pogledu individualnih doktoranada, uređivanje mentorstva i ocjenjivanja mora biti temeljeno na transparentnom ugovornom okviru zajedničkih odgovornosti između doktoranda, mentora i institucije (uključujući i druge partnere gdje je to primjereno).
6. Postizanje kritične mase: dokorski programi moraju pokušavati postići kritičnu masu i oslanjati se na različite tipove inovativnih praksi koji se uvode na sveučilišta diljem Europe, imajući na umu da različita rješenja mogu biti prikladna za različite kontekste, posebice u većim, odnosno manjim europskim zemljama.

7. Trajanje: dokorski programi trebali bi se odvijati unutar odgovarajućeg vremenskog raspona (u pravilu, tri do četiri godine studiranja u punom vremenu).
8. Promicanje inovativnih struktura: kako bi se uhvatilo ukoštac s izazovom interdisciplinarnog obrazovanja i razvoja prenosivih vještina.
9. Povećavanje mobilnosti: dokorski programi moraju nastojati nuditi geografsku, kao i interdisciplinarnu i međusektorsku mobilnost i međunarodnu suradnju u integriranom okviru suradnje, između sveučilišta i drugih partnera.
10. Osiguravanje odgovarajućeg financiranja: razvoj kvalitetnih dokorskih programa i uspješnost dokorskih kandidata u završavanju studija zahtijeva odgovarajuće i održivo financiranje.

2. Natuknice za uspješnost

2.1. Kritična masa i kritična raznolikost

Dokorska izobrazba ovisna je o istraživačkoj sredini. Institucije moraju razviti *kritičnu masu i raznolikost istraživanja* kako bi mogle nuditi dokorsku izobrazbu visoke kvalitete. Kritična masa ne znači nužno velik broj istraživača, već se odnosi na kvalitetu istraživanja. U skladu sa šestim Salzburškim načelom, sveučilišta Europe razvila su raznolike strategije kako bi osigurala kritičnu masu i raznolikost, gradeći svoje jakosti kroz fokusirane istraživačke strategije te kroz angažiranje u širim istraživačkim mrežama, suradnjama i regionalnim grozdovima.

2.2. Novačenje, upis i status

Strukturirani programi trebali bi *razviti strategije novačenja koje odgovaraju njihovoj misiji i profilu*. Strategije novačenja moraju biti povezane s eksplicitnim ishodima, identificirajući jasno željene profile doktoranada. Takvi profili moraju biti izgrađeni na paritetu procjenjivanja jednog širokog raspona različitih kvaliteta, te moraju osigurati jednake mogućnosti. Na taj način, politike novačenja mogle bi uzimati u obzir kriterije poput međunarodnog novačenja, rodne jednakosti, socijalnog porijekla ili različitih dobnih skupina. Novačenje bi trebalo vrednovati *istraži-*

vački potencijal kandidata, pokazan u njihovom prethodnom radu, a više od svega potencijal kandidata da budu uspješni u programu u koji se primaju. Primanje u doktorski program institucijska je obveza, koja mora uključivati i jaku angažiranost istraživačkog osoblja. Pravila upisa moraju biti transparentna i odgovorna, i moraju odražavati istraživačke, mentorske i financijske kapacitete institucije. Pravila upisa također moraju osigurati i odgovarajuću fleksibilnost u izboru mentora. Transparentnost i odgovornost bit će osnaženi postoji li jedno, prepoznatljivo mjesto za prijavljivanje, barem na razini programa. Upisi moraju biti temeljeni na jasno definiranom i javnom skupu kriterija. Institucije moraju prihvatiti rizik u primanju doktorskih kandidata i omogućiti im da pokažu svoj potencijal kroz sustav praćenja.

Doktorande je potrebno prihvatiti kao mlade istraživače s primjerenim pravima i obvezama. Bez obzira na njihov pravni status, njih treba promatrati i tretirati kao stručnjake kao što je to rečeno u četvrtom Salzburškom načelu.

2.3. Mentorstvo

Peto Salzburško načelo naglašava da mentorstvo ima ključnu ulogu. Mentorstvo mora biti kolektivni napor, s jasno definiranim i pismeno formuliranim obvezama glavnog mentora, mentorskog tima, doktoranda, istraživačke skupine i institucije, ostavljajući prostora za individualni razvoj doktoranda. Institucionalna je obveza osigurati mentorima stručno usavršavanje, organizirano kao formalno usavršavanje ili kao neformalna razmjena iskustava među osobljem. Razvijanje zajedničke kulture mentorstva u kojoj sudjeluju mentori, voditelji doktorskih škola i doktorandi, doktorskim školama mora predstavljati prioritet. Mentori moraju biti aktivni istraživači.

2.4. Ishodi

Glavni ishod dokorskog obrazovanja su mladi istraživači i njihov doprinos društvu kroz znanje, kompetencije i vještine naučene u provođenju istraživanja, kao i svijest o drugim disciplinama i otvorenost prema njima. Ishod njihovog istraživanja mora pokazati izvornost istraživanja, te biti prikladan za diseminaciju unutar znanstvene zajednice.

2.5. Profesionalni razvoj

Potpore u karijeri za doktorande mora uzeti u obzir individualne ciljeve i motivacije te prepoznati širok raspon karijera za nositelje doktorata.

Doktorand je odgovoran za svoje odluke vezane uz karijeru u uvjetima

situacije na tržištu rada, a odgovornost je institucije da osigura strukture potpore za profesionalni razvoj. Ponuditi usavršavanje u prenosivim vještinama, uključujući razumijevanje etike istraživanja, od središnje je važnosti, te bi doktorskim školama i programima trebalo predstavljati prioritet. Profesionalni razvoj doktoranada uključuje svijest o vještinama stečenim u provođenju istraživanja, kao i svijest o širokom rasponu mogućih karijera za nositelje doktorata. Izgradnja veza prema drugim sektorima doprinosi premošćivanju komunikacijskog jaza s potencijalnim poslodavcima (engl. *employers and recruiters*).

2.6. Bodovi

Primjena bodovnog sustava koji je razvijen za studente prvog i drugog ciklusa nije nužan preduvjet za uspostavu uspješnih doktorskih programa. Neka sveučilišta smatraju bodove korisnim za nastavne komponente doktorske izobrazbe, osobito u međuinstitucionalnim (združenim) programima. Međutim, bodovi nemaju smisla u mjerenju istraživačke komponente ili njoj pridruženih diseminacijskih rezultata. Primjenjuju li se pogrešno, kruti bodovni zahtjevi mogu biti štetni za razvoj nezavisnih profesionalnih istraživača. Visokokvalitetna doktorska izobrazba treba poticajnu istraživačku sredinu, motiviranu istraživačkim entuzijazmom, znatiželjom i kreativnošću, a ne prikupljanjem bodova.

2.7. Kvaliteta i odgovornost

Nužno je razviti specifične sustave za osiguranje kvalitete u doktorskoj izobrazbi, temeljene na raznolikim misijama institucije, te, ono što je ključno, da budu povezane s njezinom istraživačkom strategijom. Radi toga, postoji snažna povezanost između ocjenjivanja istraživanja koje se odvija unutar institucije i ocjenjivanja istraživačkih sredina koje čine temelj doktorske izobrazbe. Ocjenjivanje akademske kvalitete doktorske izobrazbe mora biti temeljeno na stručnoj recenziji (engl. *peer review*) i mora imati osjetljivost za disciplinarne razlike.

Kako bi bile odgovorne za kvalitetu doktorskih programa, institucije moraju razviti pokazatelje institucionalnih prioriteta kao što su: individualni napredak, vrijeme istraživanja, stopa završavanja studija, prenosive vještine, praćenje karijere i diseminacija rezultata istraživanja za mlade istraživače; uzimajući u obzir profesionalni razvoj istraživača kao i napredak istraživačkog projekta.

2.8. Internacionalizacija

Strategije internacionalizacije moraju služiti kao instrument u podizanju kvalitete doktorske izobrazbe i u razvoju istraživačkih kapaciteta institucije.

Internacionalizacija u doktorskoj izobrazbi shvaća se i interpretira na različite načine, polazeći od *internacionalizacije kod kuće* (koristeći internacionalni profil matične institucije poput internacionalnih doktoranada, osoblja, manifestacija i gostujućih istraživača), preko *zajedničkih doktorskih programa* (s individualnom mobilnošću, poput *co-tutelle*), do *međunarodnih združenih doktorskih programa* (združeni, integrirani curriculum, združena povjerenstva i ocjenjivačka tijela, i združeni doktorat). Kao što je naglašeno devetim Salzburškim načelom, doktorska izobrazba mora uključiti mogućnost iskustva mobilnosti. Izbor između ovih različitih modela internacionalizacije mora biti u skladu s istraživačkom strategijom institucije i individualnim potrebama doktoranada. *Mobilnost doktoranada mora biti motivirana istraživačkim projektom.*

3. Uklanjanje prepreka

Rast doktorskih škola u Europi vrlo je dojmljiv. Mnogo je toga učinjeno na provođenju reformi i stalnom razvoju doktorske izobrazbe. Sveučilišta su pokazala da imaju volju i stručnost da provedu temeljitu modernizaciju doktorske izobrazbe, ali u svojim ambicijama još uvijek nailaze na prepreke.

3.1. Financiranje

Deseto i posljednje Salzburško načelo istaknulo je važnost održivog financiranja. Sveučilišta i doktorandi još su uvijek nedovoljno financirani. *Visokokvalitetna doktorska izobrazba zahtijeva adekvatne i održive mogućnosti financiranja, specifične za doktorski studij.*

Da bi strukturirani program bio uspješan, potrebno je više od financiranja projektnih sredstava (engl. *grants*) i plaća za doktorande i za istraživačku opremu. *Strateško predvodništvo, strukture potpore i razvoj karijere zahtijevaju sredstva.* Isto vrijedi i za upravljanje *fizičkim prostorom* u kojem se programi odvijaju. Eksperimenti s novim tipovima istraživačkih sredina, otvorenim uredima, skupni sastanci (engl. *retreats*) i slično, pokazali su se učinkovitim u kreiranju inkluzivnih istraživačkih zajednica. Vlade i organizacije koje pružaju financiranje trebale bi biti svjesne ovih potreba u svojim inicijativama vezanim uz doktorsku izobrazbu.

Pružanje *održivih financijskih sredstava za novačenje kandidata*, doktorskim školama i programima poboljšalo bi konkurentnost Europske dok-

torske izobrazbe. Omogućavanje visokokvalitetnim doktorskim školama da upravljaju sredstvima za projekte (engl. *grants*) i plaće osnažit će sposobnost doktorskih škola za provođenje fleksibilnih strategija novačenja kako bi privukle najbolje kandidate u skladu sa svojim profilom. Sheme financiranja kojima je cilj povećati broj doktoranada, *moraju uzeti u obzir kvalitetu i kapacitet programa.*

3.2. Autonomija

Institucije moraju imati autonomiju kako bi ustanovile i bile odgovorne za raznolike strukture s različitim istraživačkim strategijama i jakostima. O korištenju specifičnih instrumenta mora se odlučivati autonomno u okviru institucije, u skladu s profilom dokorskog programa i potrebama doktoranda.

3.3. Pravni okvir

Nacionalni i europski pravni okviri moraju pružiti institucijama mogućnost da se bave inovativnim doktorskim programima i da preuzmu nužne institucijske obveze.

Institucije moraju biti u mogućnosti nezavisno razvijati svoje sustave za osiguranje i unapređivanje kvalitete unutar svojih nacionalnih okvira. Institucije moraju imati *slobodu razvijanja svojih vlastitih pokazatelja kvalitete* koji odgovaraju standardima pojedine discipline, a isto tako i cjelokupnoj institucijskoj strategiji.

Nacionalnu legislativu koja uređuje združene i dvojne doktorate trebalo bi revidirati radi lakšeg omogućavanja međunarodnih suradnji. Cilj bi trebao biti postizanje višeg stupnja koherentnosti i transparentnosti u vezi uvjeta za ustrojavanje programa sa združenim i dvojnim doktoratima.

3.4. Međusektorska suradnja

Svi dionici trebali bi se angažirati u *mjerama za pospješivanje suradnje između nositelja doktorske izobrazbe i neakadenskog sektora, na uzajamnu korist svih partnera.* *Nužno je stvarati svijest o kvalitetama nositelja doktora, kao i izgrađivati povjerenje između sveučilišta i drugih sektora. Takvo se povjerenje, primjerice, izgrađuje na formaliziranom, ali fleksibilnom istraživanju i suradnji u istraživačkom usavršavanju između industrije i institucija visokog obrazovanja, uključujući zajedničke istraživačke projekte, industrijske doktorate i druge slične modele.*

NASLOVNICA IZVORNICA

European University Association - Salzburg II Recommendations:
EUROPEAN UNIVERSITIES' ACHIEVEMENTS SINCE 2005 IN
IMPLEMENTING THE SALZBURG PRINCIPLES

